

ADAM WAŚ SVD

Katedra Teologii Religii KUL

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
CHRZEŚCIJAŃSKO-ISLAMSKIEGO FORUM TEOLOGICZNEGO
PT. „POŚLAŃCY BOGA. PROROCTWO W ISLAMIE I CHRZEŚCIJAŃSTWIE”
Stuttgart 9-11 marca 2012

Akademia diecezji Rottenburg-Stuttgart zorganizowała w dniach 9-11 marca 2012 r. kolejną konferencję w ramach Chrześcijańsko-Islamskiego Forum Teologicznego, specjalizującego się w badaniach nad relacjami chrześcijańsko-muzułmańskimi oraz dialogiem międzyreligijnym. W tegorocznym spotkaniu zatytułowanym „Pośłańcy Boga. Proroctwo w islamie i chrześcijaństwie” wzięło udział 115 teologów, islamologów i religioznawców z dziesięciu krajów europejskich. Jak co roku, w przygotowaniach i realizacji programu kierowano się zasadą równego podziału prelegentów reprezentujących obie religie. Spotkanie przebiegło według wypracowanego w ostatnich latach programu, który składa się z dwóch głównych części plenarnych – rozdzielonych czterema forami tematycznymi. Po okolicznościowych powitaniach słowo wstępne wygłosił biskup pomocniczy archidiecezji hamburskiej i przewodniczący Podkomisji ds. Dialogu Międzyreligijnego Konferencji Episkopatu Niemiec, dr Hans-Jochen Jaschke. Wskazując na znaczenie Forum w procesie kształtowania postaw dialogicznych, podkreślił on także wpływ religii na zachowanie pokoju na świecie. Bp Jaschke zaznaczył, że Bóg – mimo swej wielkości – potrafi przekroczyć granice oraz wejść w kontakt z człowiekiem przez objawienie i proroków. Dowodem otwartości Boga na świat jest Jezus Chrystus.

Pierwsza część konferencji była poświęcona zagadnieniom ogólnym. W referacie otwierającym pt. „Proroctwo w judaizmie, chrześcijaństwie i islamie” prof. Harmut Bobzin (Uniwersytet Erlangen-Norymbergia) skoncentrował się na elementach łączących chrześcijaństwo i islam z profetyczną tradycją judaizmu. Prezentując koraniczną koncepcję proroctwa, prelegent wskazał na proces kształtowania się Mahometa-Proro-

ka. Zanim Koran zaczął nazywać go *nabi* – „prorok”, stosowano termin *rasul* – „wysłannik”. To przesunięcie akcentu dowodzi, że w Mahomecie dokonana została zmiana kategoriałna.

W dwóch kolejnych wystąpieniach przeprowadzono interesujące analizy. Najpierw prof. Omar Hamdan (Uniwersytet Tybiński) w referacie „Mekkańscy Arabowie i medycy Żydzi w oczekiwaniu na proroka – na podstawie arabskich źródeł”, porównał odmienne grupy etniczno-religijne w aspekcie profetycznym i dialogowym oraz w kontekście różnicowania geograficznego. Drugą analizę przeprowadził prof. Bertram Schmitz, który skoncentrował się na kluczowych postaciach chrześcijaństwa i islamu w referacie pt. „Mahomet i Chrystus w perspektywie religioznawczej i ujęciu teologii chrześcijańskiej”. Prelegent wyraźnie zaznaczył, że na gruncie teologii chrześcijańskiej nie mogą uznać Mahometa za proroka, ponieważ ogłoszony przez niego Koran i zawarte w nim przesłanie neguje główne prawdy wiary chrześcijańskiej o Synostwie Bożym Jezusa Chrystusa oraz Jego męce, śmierci (ukrzyżowaniu) i zmartwychwstaniu.

Cztery szczegółowe zagadnienia omówiono w równoległych forach tematycznych. Pierwsze z nich nosiło tytuł: „Mojżesz względnie *Musa* prorokami w swoich tradycjach religijnych”. Stronę chrześcijańską reprezentował dr Friedman Eißler z Ewangelickiej Centrali ds. Światopoglądowych w Berlinie, wygłaszając referat pt. „Mojżesz jako prototyp i model prorockiej roli w tradycji chrześcijańskiej”. Mużulmański sposób postrzegania Mojżesza przedstawiła dr Lejla Demiri (Wolny Uniwersytet Berlin) w wystąpieniu pt. „Mojżesz – prorok islamu”. Prelegenci zwrócili uwagę, że Mojżesz/*Musa* jest centralną postacią tradycji judeochrześcijańskiej i mużulmańskiej. Stanowi autorytet z racji zawartego przymierza na Górze Synaj, a tym samym jest punktem odniesienia prawa i przykazań. Rozpoznając wolę Boga i jego wyzwalające działanie, doświadczył szczególnej bliskości Boga. W Nowym Testamencie często zestawia się go z Jezusem, natomiast w Koranie z Mahometem. Niezależnie od istniejących różnic teologicznego przyporządkowania Mojżesza w chrześcijaństwie i islamie, referenci uznali go za symbol umożliwiający zbliżenie koncepcji proroczych w obu tradycjach.

„Powołanie proroka w islamie i chrześcijaństwie – perspektywa teologiczna i pedagogicznoreligijna” to tytuł drugiego forum, w którym swe referaty wygłosili: prof. Karlo Meyer z Uniwersytetu Bremańskiego („Dialogowa perspektywa «powołania» w ujęciu chrześcijańskiej pedagogiki religii”) oraz Tuba Işık-Yiğit („Różne rodzaje powołania w islamie na przykładzie Mojżesza i Mahometa”) z Uniwersytetu w Paderborn. Prelegenci podkreślili znaczenie głębokiego przeżycia, które towarzyszyło prorokom w ich relacjach do Boga i podczas realizowania otrzymanych od niego zadań. Płaszczyzna teologiczna stanowiła podstawę do rozwinięcia kwestii z zakresu pedagogiki religii, a konkretnie sposobu zwrócenia uwagi dzieci i młodzieży – żyjących we współczesnych i coraz bardziej zsekularyzowanych środowiskach – na zjawisko proroków i proroctwa. Ważną rolę w tym procesie przypisano dydaktyce korelacyjnej. Na przykładzie zestawień Mojżesz – Elias oraz Mojżesz – Mahomet ukazano aspekty ich powołania ważne dla współczesnego człowieka.

Trzeciemu forum nadano tytuł: „W jakim stopniu proroctwa można uznać za zakończone? Stosunek do profetycznych roszczeń po Mahomecie i Jezusie Chrystu-

sie”. Odpowiedzi na te trudne zagadnienia szukali prof. Arnulf von Scheliha z Uniwersytetu Osnabrück („Munus propheticum» – Kontynuacja idei prorocstwa w chrystologii i eklezjologii”) oraz Isabel Lang-Bissar z Uniwersytetu Frankfurckiego („Pieczęć Proroków». Koniec misji proroczej a dialog chrześcijańsko-muzułmański”). W obu wystąpieniach wskazano na wyzwanie, przed jakim stoją chrześcijaństwo i islam wobec faktu, że po zakończeniu dzieł ostatnich proroków (odpowiednio Jana Chrzciciela i Mahometa) pojawiły się kolejne postaci ogłaszające siebie za proroków. W aspekcie historycznym Mahomet-Prorok prowokuje chrześcijan w taki sam sposób, jak czyni to wobec muzułmanów Mirza Ghulama Ahmad, założyciel ruchu ahmadijja. W kontekście dialogowym uznanie późniejszych proroków i otwarcie się na ich przesłanie musiałyby zostać poprzedzone reinterpretacją kluczowych terminów, tj. „prorok” i „prorocstwo”. Rozszerzenie przestrzeni prorockiej otwartoby – zdaniem prelegentów – nowe perspektywy dla dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego. Aby do tego doszło, konieczna jest jednak dalsza debata teologiczna nad kryteriami i zasadami tego procesu.

Na ostatnim, czwartym forum podjęto zagadnienie: „Prorocstwo a prawo”. Referaty w tej grupie wygłosili Aysar Yaşar („Prorok Mahomet – orędownikiem w Dniu Ostatecznym”) i prof. Jürgen Werbick („Prorockie zapowiedzi Sądu Ostatecznego i działanie Boga w świecie w systematycznym ujęciu teologicznym”). Prelegenci wykazali eschatologiczne ukierunkowanie biblijnego i koranicznego przesłania. Z jednej strony prorocy występują z ostrą krytyką niesprawiedliwości i wzywają do podjęcia radykalnych decyzji, a z drugiej nawołują do wiary i zgodnego z zasadami etycznymi postępowania, aby przetrwać sąd i osiągnąć zbawienie. W obu wystąpieniach podkreślono też napięcie między odpowiedzialnością i wolnością człowieka a Boską ingerencją w dzieje ludzkości. Otwarte pozostało pytanie, czy nawoływanie do moralnego postępowania jest konieczne wobec chrześcijańskiego przekonania o bezgranicznym miłosierdziu Boga, a w odniesieniu do muzułmanów, jaką rolę odegra na Sądzie wstawiennictwo proroka Mahometa.

Ostatnią część konferencji poświęcono współczesnym zagadnieniom. Uczestnicy wysłuchali w niej dwóch wystąpień plenarnych. W referacie pt. „Profetyczne zadania Kościoła dzisiaj” prof. Christiane Tietz z Uniwersytetu Mogunckiego podkreśliła, że Kościół musi nieustannie kontrolować działania państwa (tak jak w przeszłości prorok baczny okiem obserwował poczynania władcy) wobec człowieka w każdym wymiarze jego egzystencji. Pomocne są konkretne wizje i obrazy odwołujące się do idealnego świata, które należy umiejętnie przekładać na rzeczywistość polityczną i społeczną.

Natomiast prof. Mark Chalil Bodenstein z Uniwersytetu Frankfurckiego w referacie pt. „Prorok a bunt” dokonał rozróżnienia między rewolucją a rewoltą. Człowiek z natury dąży do zmian, które usprawiedliwiają często dobór środków do realizacji celów. Nie inaczej – według prelegenta – było również z Mahometem. Jego wystąpienie przeciwko mekkańskiemu politeizmowi nie było jednak niszczącą wszystko rewolucją, lecz buntem, który pozwolił na dokonanie przemian porządku religijnego i społecznego.

Uczestnicy VIII Forum podkreślili profetyczny charakter islamu i chrześcijaństwa oraz wskazali na wynikające z tego faktu konsekwencje. Podczas konferencji zaryso-

wały się następujące cztery główne zakresy tematyczne: 1. Wypracowanie kryteriów, które pomogłyby określić kluczowe terminy („posłaniec Boga”, „prorok”, „proctwo”) w kontekście współczesnych wyzwań stawianych przez dialog międzyreligijny. 2. Charakterystyczne cechy proroka i klasyczne rozumienie proctwa ze szczególnym odniesieniem do Mojżesza. 3. Problem wyznaczenia historycznego zasięgu proctw i wskazania ostatnich proroków w obu religiach, mając na uwadze Mahometa jako sporny punkt odniesienia. 4. Proctwo w kontekście pluralizmu kulturowego i dialogu międzyreligijnego. Podobnie jak prorok pojawiał się w określonym kontekście historycznym, tak współczesna refleksja nad proctwem dokonuje się również w określonych warunkach. Funkcja proroka polegała na łączeniu krytyki współczesnego mu świata z wypowiedziami o przyszłości. Oznacza to, że zjawisku proctwa towarzyszyć powinna perspektywa hermeneutyczna, pozwalająca zrozumieć uniwersalność przesłania profetycznego. W tym kontekście pojawia się kolejne pytanie o aktualność i rodzaj proctwa: czy w treści nosi ono jeszcze znamiona starego, czy jest już nowym proctwem? Istotną kwestią pozostaje znaczenie proctwa i jego implikacje dla chrześcijan i muzułmanów, tzn. czy i – ewentualnie – jakie zadania we współczesnym świecie mają do wypełnienia? Przyjmując, że biblijne i koraniczne proctwa aktualizują się w odniesieniu do problemów społecznych, można uznać teologię wyzwolenia za konkretny przykład takiej aktualizacji. Na podstawie jakiego proctwa chrześcijanie i muzułmanie mogą upominać pluralistyczne społeczeństwo w zakresie norm etycznych? Co legitymizuje ich postawę? Uczestnicy Forum zasygnalizowali również problem konkurencyjności głosów prorockich pochodzących z innych tradycji religijnych i tzw. proctw świeckich.

Podczas konferencji miały miejsce dwa interesujące wydarzenia. Pierwsze to tzw. Otwarte Fora, gdzie przedstawiono aktualne projekty badawcze i inicjatywy dialogowe. Na uwagę zasługuje fakt, że wśród ponad dziesięciu prezentacji aż trzy dotyczyły czasopism naukowych o tematyce muzułmańskiej powstałych w ostatnim czasie w Niemczech. Natomiast drugie wydarzenie dotyczyło wręczenia nagród laureatom konkursu organizowanego pod patronatem Fundacji Georgesa Anawatiego na najlepszy esej o tematyce dialogowej – jako rezultat letnich warsztatów studenckich na temat relacji chrześcijańsko-muzułmańskich.